

filmben. Ugyanakkor a rezdülékenysége és az intenzitása nagyon is mai. Nyilván nehéz úgy adni Annát, mintha a színésznő nem tudná, hogy végzetes betegség derül majd ki róla, de Söptei ezt teszi. Szerepe kulcsjelenete az a kettős, melynek során férjével megbeszéli az elválásukat. Igen széles érzelmi skálán lehet-kell mozogni a nőnek ebben a dialógusban. Söptei erőteljesen szelektál. A férjével szembeni ellenséges indulatra – mint az önvád háritásának eszköze – alapoz. Úgy beszél Kádárral, mintha barkochbázna vele. Röviden és ingerülten pattognak kifelé szájából a szavak. Ezt az egyetlen dolgot játssza el Söptei – talán máshoz nem találta fogadóképesnek a partnert –, de ezt rendkívül pontosan. Lefojtott dühében magunkra és másokra ismerhetünk. Ilyenek vagyunk: arra tudunk a legjobban haragudni, aki ellen elkövetünk valamit.

MOLNÁR FERENC: OLYMPIA (Játékszín)

DÍSZLET: Menczel Róbert. JELMEZ: Dóry Virág. RENDEZŐ: Balázsovits Lajos. SZEREPLŐK: Molnár Piroska, Haumann Péter, Tóth Augustza, Laklóth Aladár, Ujlaki Dénes, Egri Márta, Kovács István.

MÁRAI SÁNDOR: KALAND (Piccolo Színház)

DÍSZLET: Dóry Virág. JELMEZ: ifj. Jordán Tamás. RENDEZŐ: Kóváry Katalin. SZEREPLŐK: Mécs Károly, Söptei Andrea, Rékasi Károly, Hámori Ildikó, Horváth Sándor, Zsurzs Kati.

KOVÁCS DEZSŐ

Író a toronyban

■ SZOMORY DEZSŐ: HERMELIN ■

Szomory pompás, szecessziósan burjánzó mondatait hallgatva, Zeke Edit leleményesen gazdag, inspiratív színpadképét elnézve előadás közben óhatatlanul is felrémtelt előttem a legendás, Sütő utcai toronyszoba, a századelő sikerszerzőjének kiváltságos látogatóktól sűrűn felkeresett sasfészeke a szép ívű lépcsőkorláttal, veretes festményekkel, képekkel, könyvtárral; a színi kellékekkel telezsúfolt nappali polgári eleganciája, a selyemmel letakart baldachinos ágy, a kanyargó lépcső s az üvegajtók mögött megbúvó könyvtár, ahova a kényes ízlésű háziúr, az aranykretrecében lubickoló és jajongó színházi szerző visszavonul. Szomory – mint tudjuk – önmagát írta meg csipős gúnyval és csipetnyi fájdalmas melankóliával a *Hermelin* főhősében, Pálfi Tibor sikerszerzőben. Az Új Színház színpadán képekkel, nipekkel, korhú kellékekkel telezsúfolt polgári lakást látunk, a baldachinos ágy baloldalt mélyen benyúlik a színpadnyílásba, hátul kacskaringós lépcső vezet föl az emeletre, szárnyas üvegajtók nyílnak az ebédlő, a könyvtárszoba s a fürdő felé, az emeleti üvegablakokon beömlik a napfény, a balkonnál beörvénylik a hó, ha Lukács Toncsi, az író soros kedvese, házvezetőnője, darabjai állandó sztárja kicsapja az ajtót, s elkezd telepakolni az elkényeztetett író téli szobáját szekénderéknyi friss, illatos és drága virággal.

Szomory Dezső, a Vígyszínház háziszzerzője negyvenhét évesen veti papírra a *Hermelint*; a mű valamilyen módon korábbi sikerdarabjai, a *Györgyike drága gyermek* és a *Bella* folytatása; Jób Dániel azonmód megrendezi Varsányi Irénnel és Csörtossal a főszerepben (Maltinszky Mancsi sóhajtásnyi szerepecskéjét bizonyos B. G. kisasszony játssza, akinek a darab egynegyednyi dedikációját ajánlotta a szerző, egy kisfiú, Péterke, a galamb és május hava mellett), a Színházi Élet erről a bemutatóról szól, a dráma még ugyanabban az évben, 1916-ban könyv alakban is megjelenik Singer és Wolfner kiadásában. A századelőn vagyunk, a Monarchia eresztékei épphogy kezdenek nyikorogni az első nagy háborúban, de Magyarország még európai nagyhatalomhoz tartozik, a nótázó vén bakák valahol messze énekelnek, a módos és öntudatos pesti polgárság meg diadalmasan ünnepli az ő sikerszerzőjét a Vígyszínházban. A *Hermelint* Kosztolányi méltatja, az Ady- (és Molnár-, Krúdy-, Babits-, Móricz-, Szép Ernő-, Füst Milán-) kortárs Szomory munkáiról többek között Csáth Géza, Karinythy, Fenyő Miksa, Ignóus értekeznek a Nyugatban a *Hermelin* bemutatójáig. A szerző a sajtó ünnevelt sztárja, a bulvárlapok intim sze-

relmi viszonyait szellőztetik, tekintélyes nyelvészprofesszorok, konzervatív erkölcsösözök támadják (mi mással: magyartalansággal és idegenszívúséggel; már akkor sem volt új a nap alatt). Szomory nyelve franciásan könnyed, szellemesen frivol és szecessziósan túlhazbó, szótirádái dekadens szenvedélyt és fájdalmas melankóliát csomagolnak a nyelvzene csillogó-zörgő ezüst sztaniolpapírjába.

Szerencsés választás volt elővenni Szomoryt az Új Színházban, többek között azért is, mert kitűnően ki tudták osztani a parádés szerepeket, a vendégül hívott Kaszás Attilát is beleértve természetesen (de hát senki direktort nem akadályoz meg semmi abban, hogy a megfelelő szerepre a megfelelő színészt hívja vendégül, sőt, azt sem tiltja semmi, hogy elálljon a színház a bemutatótól, ha nem képes megfelelően kiosztani a szerepeket). Kaszás narcisztikus és önironikus, koravén, vásott gyermek és minden hájjal megkent színházi róka kevercsét játssza igen figyelemreméltóan Pálfi Tibor ziccerszerepében.

A rendező, Kiss Csaba nem is nagyon tesz mást, mint kiosztja a *Hermelin* szerepeit, kicsit húz a drámából munkatársaival, lecsipkedik Szomory túlburjánzó dialógusaiból a terjengősnek tetsző részeket, hangyányit feszezsebbre fogják az epikus vagy kabarettli monológokat, a zabálni való kisfiú, Péterke darabbeli szövegeit átgyúrva a textusba applikálnak egy mondatot, amitől az egészséges lelkiületű civil néző nem tud nem elolvadni. Egyetlen, a darab szerkezetét érintő beavatkozás történt az előadásban: Tóth Hermin Szomorynál pezsgős kokott, bankárok barátja, magát középáron eladó művésznő, akinek felbukkanása felborítja Pálfi kipárnázott, puha életét – a perzselő szerelem emléke összekuszálja az író kellemes-komfortos viszonyait, a testét-lelkét átjáró zsigeri vonalzó katartikus önszembesítésre készíti a léha és gyötrődő író. Az Új Színház előadásában Györgyi Anna elszánt, fájdalmasan kiégett, kemény nőt játszik, aki leszámolt mindennel, és semmi mást nem akar, mint biztosítani önmaga és kisfia jövőjét. Céltudatos Herminjében nincsen semmiféle úri vagy művésznői bohémság, színésznői csillogás vagy dévaj mórifikálás, csak a józan női racionalitás elszántága, amitől karcossá és vaddá válik az író által eltagadott szerelmi viszony. Györgyi Anna villogó tekintetű Herminje azért keresi fel egykori szerelmét, az ünnevelt és gazdag írófejedelmet, hogy bosszút álljon az elszenvedett sérelmekért, az eldobott évekért, hogy megszarolja

és megfenyegesse az egykori léha szeretőt. Az élet már csak ilyen: ami a nőnek vére menő háború, élethalálharc, az a férfinak illékony mulandóság, könnyed, játékos pöccintés. Viszonyuk attól lesz érdekes, hogy Pálfinak akkor kattann be az igazi szerelem érzete, mikor a nő már túl van mindenben, s már semmi mást nem akar, csak menteni, ami menthető, s tüzzel-vassal kikövetelni, ami jár neki. Ha máshogy nem, hát Péterke jogán.

Az előadást – Szomory zsenialitásán túl – a színészi szerepfarmálás minősége élteti: érett, dús, csillogó színészi szólóknak és vibráló összjátéknak lehetünk tanúi az Új Színházban. Kaszás megkínálása a narcisztikusan fiús férfi szerepével igazi titelalát. Pálfija feminin macsó és szenvedő bohém, aki a szőnyeg alá akarna söpörni mindent, és önmagának is hazudik: a kis öncsalásokból lesznek a derekas bűnök, a hevenyészett, idült flörtökből a nagy, páros szívások, az elsínikófált percekből, az elmulasztott beteljesülésből a kínzó üresség s a csömör feledhetetlen órái. Kaszás írója igazi katarzist él át: aki már mindent megkapott, s akinek lábánál hever, akit csak kíván, az egy pillanat alatt veszíthet el mindent. Olyan ez a freudi hátországú gyilkos játék, mint a puha diktatúrák összeomlása egy napfényes délutánon: még minden egyben, még ki kell élvezni a pillanatot, mert a következő perc már nem azé, aki most az élet császára. Kaszás Pálfija elegáns és frivol, öntudatos művész meg nagycsoportos gyerkőc és magába révedően megcsalt csaló. Különösen a Lukács

Schneider Zoltán (Róna-Ilos), Vass György (Kürthy Kökény), Nagy Mari (Julis), Nagy Zoltán (dr. Plundrich), Bubik István (Háziúr) és Kaszás Attila (Pálfi Tibor)

Benda Iván felvétele

Toncsival (Bánsági Ildikó játssza) vívott, finom érzékiséggel és érzékenységgel átítatott összecsapásaiban mutatkozik meg figurájának rétegzettsége, sokarcúsága. Bánsági formátumos, viharvert művésznője sokat tudó, érett asszony. Mohóságában is mértékletesen akarja kiélvezni a lecsengő kapcsolat utolsó gyümölcseit. Vad nőstény és gyöngéd szerető, igazi delnő és aggódó anyuska. Az ünnepezt színésznő hisztériája mögül szüntelenül elővillog a házsártos, megunt szerető kényszeredettsége, hiszen életszövetségük a befutott íróval életre-halálra szól. Bánsági ragyogása, hangjának telt, bársonyos érzékisége játékosággal vegyül, akár csak filmszerepeiben, Szabó Istvánnál. Lukács Toncsija nem marad egyedül, az Új Színház produkciójában olyan társai vannak, mint az odaadó, mindenes házicseléd kicsit mostohán megirt figurájából univerzális rezonórt és rajongó széplelket pazarul formázó Nagy Mari. Julisa repked és boldogságban úszik, ha a gazdája sikeres, s ha kell, egy szál pendelyben intézkedik. Máskor piaci halaskofa, de sóvárogva vágyakozik a fényes élet után, ám tudja, sosem lehet belőle vígszínházi színésznő, ezért csíp, szúr, fullánkosan döfködi, kifigurazza a beérkezettek kacagató gyermekeségeit – pompás alakítás a Nagy Marié. De roppantul mulatságos, önironikusan szabatos Nagy Zoltán élemedetten is szűz pedáns tanárfigurája, a feje fölött zajló hisztériát birkatürellemmel és angyali alázattal viselő alsó szomszéd, doktor Plundrich hálás szerepében; méltóságteljesen decens, hű barát és ugratásra mindig kész férfi Bubik István nemes tartású, dzsentroid háziura, talányosan simulékony Schneider Zoltán Róna-Ilosának tenyérbe mászó előzékenysége, kerekdeden is karcos Vass György Kürthy Kökényének hebrencs és szenvedélyes újságírója (az ironikus név Szomory briliáns nyelvének gyümölcse, akár csak a *Bellában* a Talpa-Magyar Ede), elvesztesen csapongó, szelben hajladozó, letépett mezei virág Kecskés Karina fülíg piruló Maltinszky Mancija, rebbenően visszafogott és rajongó Botos Éva a vidéki kislány, Terhes Sári szerepében.

A '73-as keltezésű, s a Szépirodalmi Kiadónál megjelent, 41,4 ívnyi Szomory-drámakötet válogatója, szöveggondozója s utószavainak írója, Réz Pál idézi Kosztolányi leírását a *Hermelin* drámai alaphelyzetéről: „Ha a festő önarcképét festi, akkor a tükörből szemléli arcát. Ördögös és verejtékes feladat... Egyszerre háromfelé kell ügyelnie: önmagára, ki modellt ül a tükör előtt, aztán a tükörképre, hogy lehetőleg természetesen lebegjen a foncsoros lemezen, s végül pedig a vászonra mázolt alakra, mely mindkettőt összefogja és megrögzíti: Vigyázz, festő, magadra, a tükörre és a képre, nehogy összevevessen ez a három ember...”

Az Új Színházban, Kaszás Attila ironikusra fogott írójában ökonomikusan simulnak egymáshoz a megidézett képek, s ize, hangulata, lendülete lesz a játéknak. Időnként nosztalgikus daltamot dudorásznak a szereplők; Melis László a Szomory-féle sikerdarab címére adaptálta a dalocskát – csodálom, hogy nem lett belőle igazi sláger, merthogy egyébként az lehetne. És meg kéne még emlékezni Berzsenyi Krisztina selyempizsamájáról, amelybe Kaszás Pálfiját öltöztette, a plundrichság örök érvényű tragikumáról, humoráról és sok minden másról. De ne legyünk telhetetlenek, mint Szomory írója, és mohók, mint Lukács Toncsi öngagsága a *Hermelin*ben: mértékletesség mindenekelőtt. Maradjunk a röpke ajánlásnál: ha jól akarnak szórakozni, nézzék meg a *Hermelint* az Új Színházban.

SZOMORY DEZSŐ: HERMELIN (Új Színház)

DÍSZLET: Zeke Edit. JELMEZ: Berzsenyi Krisztina. DRAMATURG: Radnai Annamária. A RENDEZŐ MUNKATÁRSA: Hajdinák Judit, Palóc Eszter f. h. RENDEZŐ: Kiss Csaba.

SZEREPLŐK: Kaszás Attila m. v., Bánsági Ildikó, Györgyi Anna, Nagy Zoltán, Nagy Mari, Bubik István, Schneider Zoltán, Vass György, Kecskés Karina, Botos Éva, Heltai Tamás, Réti Marcell. Egy tangó Melistől.